

Tire Necippaşa Kütüphanesi*

Ahmet Kılıç**

Öz

Bu çalışma, Tire’de 1829 yılından bu yana hizmet veren bir vakıf kütüphanesi olan Necippaşa Kütüphanesi’nin tanıtılması amacıyla yapılmıştır. Çalışmada; Hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğumuz Gürcü Mehmet Necip Paşa’nın kısa hayat serencamı incelenmiştir. Tire’de yaptırdığı kütüphanesi ve diğer hayratları ile farklı yerlerdeki hayır şartlarının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla kurduğu vakfın vakfiyesine de özet olarak değinilmiştir. Kütüphanenin kuruluş ve gelişme dönemi koleksiyonları incelenmiştir. Yazma eserlerin özelliklerine ve çeşitliliğine dikkat çekilmiştir. Kütüphanenin yapısal özellikleri ve onarım süreçlerine değinilmiştir. Kütüphanenin sahip olduğu imkanlar ve kütüphanede verilen hizmetler konusunda bilgilendirme yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Necip Paşa, Tire, kütüphane, vakıf, yazma eser

Tire Necippaşa Library

Abstract

The article introduces Necippaşa Library, a foundation (waqf) library that has been serving in Tire since 1829. The article examines the brief biography of Gürcü Mehmet Necip Pasha, about whom limited information is available, and summarizes the foundation charter of the endowment he established to ensure the sustainability of his philanthropic initiatives, including the library and other charitable works in Tire, as well as other charitable foundations in various other locations. The collections from the library’s establishment and development periods are examined with particular emphasis on the characteristics and diversity of its manuscripts. Additionally, the structural features of the library and its restoration processes are discussed. The article concludes with an overview of the facilities and services offered by Necippaşa Library.

Keywords: Necip Pasha, Tire, library, waqf, manuscript

* DOI: 10.16971/vakiflar.943214

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Mayıs 2021 / May 2021

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Haziran 2024 / June 2024

** Kütüphaneci, Tire Necippaşa Kütüphanesi; Tire-Türkiye; e-mail: ahmetkiliç74@gmail.com; ORCID: 0000-0003-2860-129X.

Giriş

İzmir'in Tire ilçesinde bulunan Necippaşa Kütüphanesi 1826 / 1827 yılından beri bölgenin hatta ülkenin gözde kültür ve bilgi merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. Kütüphane, Mehmet Necip Paşa'nın Tire'yi ziyareti sonrasında kurulmuştur. Hem kuruluş koleksiyonu hem daha sonra bağışlanan ve devredilen koleksiyonları ile ilmi ve sanatsal özellikleri yüksek eserleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu özelliğine rağmen Necippaşa Kütüphanesi'nin ilgililerce yeterince bilindiği söylenemez. Kütüphanenin tanıtımının amaç edildiği bu yazıya Mehmet Necip Paşa'nın hayatından kısaca bahsederek başlamak yerinde olacaktır.

Mehmet Necip Paşa'nın isminin tam künyesi kaynaklarda, El-Hâc Necib Mehmet Paşa bin Abdülmücib olarak anılmaktadır (NP/677, s. 3). İstanbul'un tanınmış alimlerinden Abdülmücib Efendi'nin oğludur. 1785 (1200) yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir (Yıldırım, 2011: 19).

Mehmet Necip Paşa Gürcüdür. Kaleminden¹ yetişerek Vüzerâ Kapı Kethüdası² olup Hâcegândan³ oldu. 1811'de (1226) Piyade Mukabelecisi⁴, sonra Baruthane Nâzırı oldu. Ocak 1825'te (1240) Mora Ordu-su'na ve sonra Tatarpazarcığı'na⁵ memuren gidip Haziran 1827'de (1242) Ağa Hüseyin Paşa kumandasındaki orduya Defterdar oldu. 1829/30'da (1245) Baruthane'den azledildi. 1830/31'de (1246) Surre Emîni olup Mart 1833'te (1248) Başmuhasebeci ve 20 Kasım 1833'te (1249) Çavuşbaşı⁶ oldu. 1836'da (1252) görevinin unvanı Deâvî Nazırlığına⁷ çevrilmiştir. 3 Temmuz 1839'da (20.04.1255) Mühimmat-ı Harbiye Nâzırı, 19 Ocak 1840'ta (14.11.1255) ikinci defa Deâvî Nâzırı, 26 Ağustos 1840'ta (27.06.1256) Vezirlikle Şam Valisi ve Mayıs 1842'de (1258) Bağdat Valisi oldu. Haziran 1849'da (1265) azlolundu. Şubat 1851'de (1267) vefat etti. Eyüp'te medfundur. Tedbirli, güçlü, zengin bir kişi olan Necip Paşa'nın oğulları: Mahmut Nedim Paşa, Ahmet Şükrü Bey ve Mehmet Cemil Bey, damadı Raûf Paşa, oğlu⁸ Şûrâ-yı Devlet azasından İbrahim Beyefendi'dir (Mehmet Süreyya, 1996: 1246).

Resim 1. Tire Necip Paşa Kütüphanesi'nde teşhir edilen Mehmet Necip Paşa'nın portresi (Kılıç, 2025).

Resim 2. Tire Necippaşa Kütüphanesi (Kılıç, 2024).

- 1 Kalem: Resmî kurumların kitabet daireleri. Katiplerin çalıştıkları oda (Şemseddin Sami, 1996: 1080).
- 2 Kapı Kethüdası: Vilayetlerin merkez-i saltanat daireleriyle olan işlerini yürüten kişi (Şemseddin Sami, 1996: 1054).
- 3 Hâcegân: Osmanlı bürokrasisinde önemli kalem âmirleri için kullanılan bir tabir. Osmanlı bürokrasisinde "hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn" şeklinde geçmekte olup sadece Dîvân-ı Hümâyûn kâtiplerini ifade etmektedir (İpşirli, 1996: 430-431).
- 4 Mukabelecî: Bir kalemde temize çekilen resmî yazıları müsveddeleriyle karşılaştırmakla görevli memur (Şemseddin Sami, 1996: 1386).
- 5 Bugün Pazardik adıyla anılan şehir, kuzeyde Balkan dağlarından çıkan Topolnitsa (Topolnica) suyunun Meriç'e kavuştuğu düz ovada kurulmuştur. Burası aynı zamanda İstanbul'dan Belgrad'a ve Filibe'den Sofya'ya giden önemli bir yol üzerindedir. Yine Samakov ve Köstendil yoluyla Makedonya ve Arnavutluk'la bağlantılıdır. Bazı yerli ve yabancı tarihçilere göre şehir 1485'te Akkirman'ın fethinden sonra II. Bayezid tarafından kuruldu ve oradan Tatarlar getirilerek yerleştirildiği için bu adla anıldı (Boykov, 2011: 170).
- 6 Çavuşbaşı: Divan çavuşlarına daha sonra deâvî çavuşu denilmiş, kendisine divan beyi de denilen çavuşbaşı ise sadrazam divanının başkan yardımcısı sıfatıyla icra ve teşrifat işlerinin en büyük âmiri olmuştur (Köprülü, 1993: 236).
- 7 Deâvî Nazırlığı: Çavuşbaşılık 1836'da Deâvî Nezareti adını almıştır. Deâvî nâzırının iki yardımcısı, Deâvî kesedarı, birçok çavuştan oluşan yardımcılar ve maiyeti vardı (İpşirli, 1991: 378).
- 8 Şûrâ-yı Devlet azasından İbrahim Beyefendi, Raûf Paşa'nın oğludur.

Necip Paşa (Necib Efendi bin Abdülmûcib) Kütüphanesi Vakfiyesi

Necip Paşa, Tire’de, *kendi helal altınları ile yaptırdığı* kütüphanesine, *seçilmiş inci, değerli sedef sıfatlarıyla tanımladığı* kitapları kütüphanesine gönderdiğini 6 Mart 1829 (29 Şa’bân 1244) vakfiyesinde (NP/677, s. 7;) belirtmiştir. Kütüphanenin ana hayrat olarak tesis edildiği vakfiyede (Resim 7) görüleceği üzere birçok hayratı da kütüphane vakfının akarlarıyla desteklemiştir. Necip Paşa Tire’deki kütüphanesi yanında;

- Tire İsmail Ağa Medresesi müderrisine 100 kuruş maaş verilmesini,
- Nevşehir ili, Ürgüp ilçesi, Yeşilöz (Tağar) köyünde yıkılmış bir camiye yaptırarak hizmete açmakla kalmamış köydeki çocukların eğitim görmeleri için bir de mektep yaptırarak caminin, mektebin ve görevlilerinin giderlerinin kütüphane vakfının akarlarından karşılanması⁹
- İstanbul, Eyüp Sultan ilçesinde bulunan Lâlîzâde Abdülbaki Efendi’nin kurduğu Kalenderhâne tekkesinde kalan ihtiyaç sahiplerine yemek gideri olarak aylık 150 kuruş, tekkede görevli hocalara aylık 5’er kuruş, birinci dereceye gelen öğrencilere aylık 2’şer kuruş, ikinci dereceye gelen öğrencilere aylık 1’er buçuk kuruş, üçüncü dereceye gelen öğrencilere aylık 1’er kuruş, meşk hocalarına aylık 3’er kuruş, öğrencilerin ısınma ihtiyaçları için aylık 50 kuruş, Kur’ân-ı Kerim öğrenen 60 öğrenciye toplam aylık 120 kuruş verilmesi, öğrencilerin yazları bir defa pikniğe götürülmesi ve bunun için de senelik 100 kuruş gönderilmesi,
- İstanbul’daki Beyazıt, Süleymaniye ve Şehzadebaşı (Şehzade Sultan Mehmet) camilerinin vaizlerine haftanın beş günü vaaz vermeleri karşılığında aylık 50’şer kuruş maaş gönderilmesi,
- Mekke ve Medine’de birer alime ders okutmaları karşılığında aylık 60’şar kuruş maaş gönderilmesi¹⁰ ve Mekke ve Medine’de yaşayan ihtiyaç sahibi insanlar için toplam 1.000 kuruş (10 altın) gönderilmesi de şart kılınmıştır.¹¹
- Necip Paşa’nın, bu hayratları desteklemek amacıyla; Birgi’de 56 parça tımar arazisinden 1.393 dönüm tarla, Bayındır’da has arazisinden 1.000 dönümlük çiftlik ve 20 dönüm bağ gelirinden başka 1.915 zeytin ağacı ile 200 baş koyunun gelirlerini vakfına bağlatarak vakfının sürdürülebilirliğini sağladığı görülmektedir (NP/677, s. 7).

Necip Paşa’nın Vakfiyesinde kendisine hediye edildiğini belirttiği, Surre Emini olarak tamamladığı hac görevi dönüşünde sandukalara koydurduğu iki adet sakalı şerifin birini kütüphanesine birini de Bursa Pınarbaşı Celaliye Dergahı’na gönderdiği görülmektedir. Bu sakalı şeriflerin ziyaret şartlarını ve görevlilerini belirleyerek görevliler için uygun görülen ücretlerin ödenmesi amacıyla 15.04.1837 tarihinde bir zeyl vakfiye¹² ile ihdas olunan görev ücretlerinin, ana vakfiyede belirlenen bütçe düzenini bozması amacıyla yeni akarlar ilave ederek dağıtımlarını yaptığı 08.02.1838 tarihli ikinci bir zeyl vakfiye¹³ tesis ettiği görülmektedir.

Necip Paşa, Tire’ye kıymetli bir kütüphane kazandırmakla yetinmemiş, 28.01.1841 tarihli üçüncü zeyl vakfiyesi¹⁴ ile kütüphane bitişğine yeni hayratlar eklemiş ve bu hayratların giderleri için yeni akarlar ekleyerek ana vakfiyeye bağlanmasını sağlamıştır. Bu hayratlar 05.08.1856 (03.12.1272) tarihli belgede ve bu belge içeriğini destekleyen diğer belgelerde geçen:

9 VGMA, EV.MKT, 404/45.

10 VGMA, VD, 834/36, lef 27.

11 VGMA, EV.MKT, 1137/169, lef 67.

12 İŞS, 6283/31, lef 15.

13 İŞS, 6283/33, lef 16.

14 VGMA, VD, 2990/118-120, lef 224-226.

“...kütübhâne-i mezkûre ittisâlinde¹⁵ iki yüz elli altı tarihinde müceddeden binâ ve ih-yâ-kerdeleri olan tarikat-ı aliyye-i Nakşibendiye-i Halidiye Dergah-ı Şerifiyle karşısında kâin tabh-ı ta’âm ve şeyh bulunan zevât süknâsına meşrûta bir bâb menziline mürur-ı eyyâm ve kürûr-ı a’vâm ile duvarlarının sıvaları ve taban tahtaları ve sâir mahalleri mâil-i inhidâm olub ez-her cihât i’ mâret ve meremmete istida ihtiyaçla muhtâc hâlâ dergâh-ı mezkûrenin bâ-berât-ı şerîf-i âlişân mutasarrıf ve post-nişîn bulunan umdetü’s-sülehâ ve’s-sâlikîn Şeyh Mehmed Said Efendi dâ’îlerinin damadları ve dergâh-ı mezbûr derû-nunda mebnî mescid-i şerifin imâmet ve hitâbet ve mü’ezzinlik cihetleri...” (VGMA, EV.MKT, 17/244).

ifadelerinden 1840/1841 yıllarında kütüphane bitişiğindeki boş arsaya Necip Paşa adıyla anılan; bir Nakşibendi Zaviyesi, bir medrese ve bir mescit, karşısına ise bir aşevi yaptırdığı ve görevli şeyhin ikamet için bir evi tamir ettirerek hizmete sunduğu görülmektedir. Söz konusu aşevinden, her gün; zâviyede yapılan dini törene katılan dervişlere, dergâhta ikamet eden hizmetli ve dervişlere, gelen-giden yolcuya, fukaraya ve ihtiyaç sahiplerine yemek yedirilmesi için¹⁶ her gün yemek çıkmış ve birçok insan buradan istifade etmiştir.

Necip Paşa’nın ve sonrasında vakıf mütevellisi olan evlatlarının, vakıf ile ilgilerini kesmemiş oldukları, 1922 yılına kadar devam eden vakıf yazışmalarından anlaşılmaktadır.¹⁷ Devlet Arşivleri’nde araştırma ya açılan Cumhuriyet Fonlarında Necippaşa Kütüphanesi ve vakfı ile ilgili bir belgeye rastlanılmamıştır.

Necip Paşa’nın Şubat 1851 tarihinde vefatını müteakip vakfının mütevelliliği oğlu *Mehmet Cemil Bey*’e geçmiştir.¹⁸ Mehmed Cemil Bey’in vefatının akabinde vakfiyedeki tevliyet şartı olan “evlâd-ı zükûrunun ekber-i erşedi” gereği olarak vakıf mütevelliliği 31.12.1880 tarihinde vakıf evlatları arasında ön batında bulunan erkek evlattan *Mahmud Nedim Paşa*’ya geçmiştir.¹⁹ Vakfın mütevellî atamalarında vakıf evlatları arasında “ekber ve erşed” teamülüne uyulduğu sonraki atamalarda da görülmektedir. Nitekim Mahmud Nedim Paşa’nın 14 Mayıs 1883 yılında vefatından sonra tevliyet, Mahmud Nedim Paşa’nın vefat eden kardeşi Ahmed Bey’in oğlu *Abdullah İffet Bey*’e,²⁰ Abdullah İffet Bey’in vefatının ardından 11 Haziran 1903 tarihinde vakıf Dâhiliye Nezâreti Evkâf Müdürü *Ali Haydar Bey*’e geçmiştir.²¹ Necip Paşa Vakfı’nın idaresi 4 Temmuz 1922 tarihinde Evkâf Nezâreti bünyesinde Şûrâ-yı Evkâf’a geçmiş ve vakıf mütevelliliğine vekaleten *Mahmud Ziya Bey* atanmıştır.²² Bu tarihten sonra da vekaleten idaresi sürdürülen Necip Paşa Vakfı, mazbut vakıflar arasına alındıktan sonra ise Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce idare olunmuştur.²³

Tire ve Necippaşa Kütüphanesi

Necippaşa Kütüphanesi yörenin önemli kültür miraslarındandır. Tire ile doğrudan bir ilişkisi tespit edilemeyen Mehmet Necip Paşa’nın böyle önemli bir eseri neden bu kentte yaptırdığı tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte, Necip Paşa’nın Mora’daki görevi sırasında Mora’lı âlim Süleyman

15 Yukarda bahsi geçen Necib Paşa Vakfiyesi’nde bir tarafının İbn Melek Vakfı arsasına, bir tarafının İsmail Ağa Medresesine ve bir tarafının sebze bahçesine sınırı olup, bir tarafının da yol olduğunu belirttiğine göre burada bahsedilen bitişiklik 2024 yılı itibarıyla, Ramiz Bey Mescidi adıyla bilinen ve müftülük hizmet binası olarak kullanılan yeri işaret etmektedir.

16 VGMA, EV.MKT, 17/246.

17 VGMA, VD, 2989/20, lef 35.

18 VGMA, EV.MH, 308/309.

19 VGMA, EV.MKT, 149/287, lef 153.

20 VGMA, EV.MKT, 1298/96, lef 38.

21 VGMA, EV.MKT.CHT, 541/120, lef 54.

22 “Şûrâ-yı Evkâfca Mahmud Ziyâ Bey tarafına kâ’im-i makâmlik sûretiyle idâre olunmak üzere tevcih edilmiştir” (VGMA, VD, 2989/20, lef 35).

23 Vakfiye, zeyl vakfiyeler ve sair belgelerin içeriklerinde geçen konuların başka bir çalışmada ele alınacak hacimde olduğundan, söz konusu belgeler makale konusu Necippaşa Kütüphanesi odağında değerlendirilmiştir.

Penah Efendi'nin (ö. 1200/1786), Mora ihtilali ve bu tür ihtilallerin tekrar yaşanmaması adına taşra halkının eğitime katkı sağlayacak gerekli islahatların yapılmasını devlet büyüklerinden beklediğine dair düşüncelerini yazdığı "Mora İhtilâli Tarihi"²⁴ adlı risalesi ile karşılaşmış olabileceğini düşündürmektedir. Süleyman Penah Efendi bu risalesinde:

"Fi'l-asl medreseler ve kütüphanelere ve cevâmî'e külliye iânet ve himmet Âsitâne-i aliyye oldu. Âsitâne-i aliyyede ise lüzûmundan ziyâde vardır. Sâhibü'l-hayrât olanlar memâlik-i mahrûse-i bilâd-ı emsârına, bilâd-ı Arnabudan'a varınca medreselere ve kütüphânelere ve cevâmî'e himmet buyursalar hem etraf âlâ ve ednâ ulûm-ı şettâ ile âreste olacaklarından başka sevâbları dahî ziyâde olacağı melhûz olduğundan gayrı Âsitâne-i aliyyede dahî kesret-i sohteyân olmayacaklarından başka telef-i zehâir dahi olmazdı"²⁵

görüşünde olduğunu ifade etmiştir. Necip Paşa'nın Mora'daki görevinden döndüğü tarihe rastlayan kütüphanenin kuruluşunda, Süleyman Penah Efendi'nin Mora için yazdığı risalesinin etkisinin bulunduğu ihtimali değerlendirilebilir.

Necip Paşa'nın tarihi ve kültürel dokusunu görerek kütüphane kurmaya karar verdiği Tire, Türk ve İslam eserleri yönünden Batı Anadolu'nun önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Sahip olduğu tarihi ve coğrafi özellikler bakımından Manisa ve Bursa gibi Osmanlı kentleriyle benzerlikleri dikkat çekicidir. Bu şehirlerin benzer yönleri sadece coğrafi konumları ve tarihi özellikleri değildir. Her üç kentte bulunan kültürel varlıkların en az kayıpla günümüze kadar gelebilmesi, onların bir başka ortak yönlerini ortaya koymaktadır (Baykara, 1994: 10).

Osmanlı devrinde bağımsız binaya sahip ilk vakıf kütüphanesi XVII. yüzyılın ikinci yarısında Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından yaptırılan ve Köprülü Fazıl Mustafa Paşa tarafından vakfiyesi tanzim edilen Köprülü Kütüphanesi'dir. Mimari açıdan tamamen bağımsız ve herhangi bir kurumla ilişkisi olmadan inşa edilen bu tür kütüphaneler, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra İstanbul dışına da yayılmaya başlamıştır (Erünsal, 1988: 115). XVIII. Asrın ikinci yarısında İstanbul dışında da birkaç örneğine rastladığımız zengin koleksiyonlu ve geniş sayılabilecek personel kadrosuna sahip müstakil kütüphanelerin, bu asrın sonlarından itibaren artık hem sayı bakımından arttıkları hem de İstanbul'un yanında İmparatorluğun diğer şehirlerine de yayıldıkları görülür. I. Abdulhamid'den döneminden (1774-1789) sonra tahta geçen III. Selim'in saltanatı (1789-1807) sırasında ve sonra da II. Mahmud devrinde (1808-1839) devam eden bu hareket neticesinde imparatorluğun diğer bölgelerinde Yusuf Ağa, Rodoî Ahmet Ağa, Raşit Efendi, Vahit Paşa, Derviş Mehmet Paşa, Zeynelzade, Yusuf Ziya Paşa, Tekelioğlu, Necip Paşa ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa Kütüphaneleri kurulmuşlardır (Erünsal, 2008: 261). Buradan da anlaşılacağı üzere Necippaşa Kütüphanesi, kendi devrinde kurulan kütüphaneler arasında koleksiyon ve personel yeterliliği bakımından da önemli kütüphaneler arasındadır.

Sicill-i Osmânî'deki serencâmından Necip Paşa'nın "Ocak 1825'te Mora Ordusu'na" defterdar olarak atandığı "ve sonrasında Tatarpazarcığı'na memuren gidip Haziran 1827'de Ağa Hüseyin Paşa kumandasındaki orduya defterdar" olduğu görülmektedir. Yine aynı kaynaktaki "1829/1830 Baruthâne'den azleldi" ifadelerinden, bu süreçte asıl görevinin hâlen Baruthâne Nâzirliği olduğu anlaşılmaktadır. Necip Paşa'nın Mora'daki memuriyetinden ayrılıp, Tatarpazarcığı'ndaki memuriyetine başlamadan önceki tarihe denk gelen kütüphanenin inşasının başladığı tarih, Necip Paşa'nın Tire'yi ziyaret ettiği tarih olmalıdır.

24 Süleyman Penah Efendi. *Mora İhtilâli Tarihi*. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/654441>

25 Tercümesi: Aslında medrese, kütüphane ve camilerin yapımı ile ilgili tüm yardım ve destek İstanbul'a yapıldı. İstanbul'da ise zaten gereğinden fazla bulunmaktadır. Hayır sahipleri memleketin diğer şehirlerine, Arnavutluk beldelerine gittiklerinde medrese, kütüphane ve camilere destek olsalar hem çevrelerini büyük – küçük çeşitli ilimlerle süsleyecekler ve daha fazla sevap kazanacaklardır ve İstanbul'da yapacakları eser mevcutlardan daha muteber bir eser olmayacağından taşraya destek olanlar ellerindeki imkanları boşa harcamamış olacaklardır. (Erünsal, 2008: 259).

Akabinde Tatarpazarcığı'na gittiği ve oradaki görevinden sonra İstanbul'a geçtiğinde kütüphanesi için kitapları temin ettiği anlaşılmaktadır. Vakfiyenin, Baruthâne'den azledildiği tarihten önceki bir tarihte Üsküdar'da düzenlenmiş olması ebru ve cilt ustalarının İstanbul'da yoğun olarak bulunmaları gibi nedenler, Necip Paşa'nın Tatarpazarcığı'ndaki memuriyeti sonrasında kitaplarını İstanbul'da toparlayıp, basit tamiratlarını ve ebrulu kitap kutularını burada yaptırmış olduğunun mümkün olduğunu düşündürmektedir.

Kütüphane, Tire'de medfun İbn Melek²⁶ adına kurulan vakfın arsasından, dönemin vakıf mütevellisi ile görüşülerek ayrılan, bugün 845 m²'lik bir bahçe içerisine *klasik devir Osmanlı mimari üslubu* ile inşa edilmiştir. Bölgenin rutubetli ortamından kitapların etkilenmemesi için binanın zemini yerden yüksekte tutularak fevkani biçimde inşa edilmiştir. Giriş yarım daire şeklinde sekiz basamaklı merdivenle sağlanmaktadır (Yıldırım, 2011: 13). Kütüphane, kare şeklinde ve tek mekânlıdır. Üzeri, sekizgen kasnak üzerine oturtulmuş tek kubbe ile örtülmüştür (Yıldırım, 2006: 494-495). İç tezyinatında kullanılan kalem işleri sadedir. Pencere ve kapı üstleriyle kubbede yer alan bu süslemelerde çiçek motifleri kullanılmış ve son restorasyonda belirgin hale getirilmiştir. Pencere arasındaki Allah (C.C.), Muhammed (S.A.V) ve Hulefâ-i Râşidîn'in isimlerinin altında farklı bir hattın daha bulunduğu görülmüş ve bu hatların sonraki hatların altından taşan kısımları görünür hale getirilmiş ancak soluk olarak bırakılmıştır.

Kütüphane'nin yapımına 1826/1827 (1242) yılında başlanmıştır. Kütüphanenin inşasına başlama tarihini, son restorasyonda binanın sağ alt köşesine alınan kitabesinden öğrenmekteyiz (Resim 3).

Resim 3: Necippaşa Kütüphanesi Kitâbesi (Kılıç, 2024).

Sana medh ü senâ erdi Necîbâ arş-ı Rahmân[dan]	Ki zîrâ beyt-i ma'mûra adîl oldu kütübhâne
Sana tevffîk refîk oldu ki yapdın bir ulu hayrât	Cezâkallâh deyüp cümle du'âlar etdi Yezdân'a
Kitâblar çünkü vaz' oldu Tire envâr-ile doldu	Ahâlîsi ferah buldu şükürler itdi Mennân'a
Ulûm-ı zâhire bunda ulûm-ı bâtına bunda	Vesîle-i sa'âdetdir girenlere bu nev hâne
Vire bânîsine Mevlâ cihânda mansıb-ı vâlâ	Cinânda rütbe-i a'lâ civâr ola o Sübhân'a
Mücevher harf-ile Zühdî didi târih-i bed'ini	Ne gûne vasf iderlerse revâdır ol kütübhâne
1242 (1826/1827)	

Yaklaşık bir yıl içinde duvarların yükseldiği, kütüphane harem bölümü girişinin üstünde bulunan kitabeden anlaşılmaktadır (Resim 4).

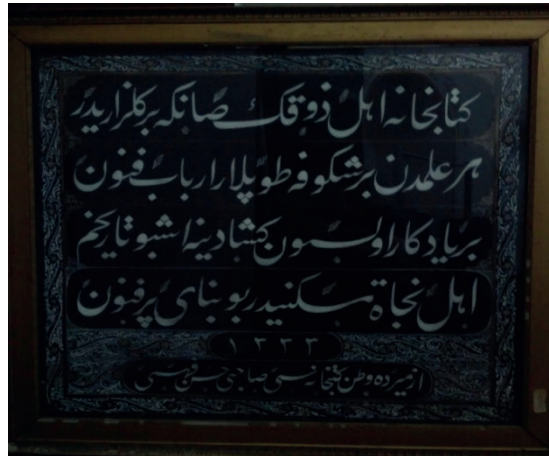
26 İbn Melek (ö. 821/1418): Aydınoğulları'nın en güçlü zamanında Ege bölgesinin Birgi'den sonra ikinci ilim ve kültür merkezi olan Tire'de yaşadı ve yöneticilerden büyük saygı gördü. Fıkıh usûlü alanında meşhur olan, *Şerhü'l-Menârü'l-envâr*; Sahih hadislerin toparlandığı *Mebârikü'l-envâr fî Şerh-i Meşârikü'l-envâr*; Fıkıh alanında yazdığı *Şerhu Mecma'i'l-Bahreyn* ve dil alanında hazırlamış olduğu *Firişteoğlu Lügati* eserleri, katkıları günümüze kadar devam eden eserlerdir (Baktır, 1999: 175).

Resim 4. Kütüphanenin Harem Bölümü Girişindeki Kitâbe (Kılıç, 2024).

Dibâce-tırâz-ı nüsha-i hayr	Ya'nî ki ricâlin ercemendi
Yapdı Tire'de o rûşenâ-dil	Bu dâr-ı kitâb-ı dil-pesendi
Târîk iken münevver oldu	Şehr-i Tire şimdi şu'lelendi
Ol rütbe met'n binâ ki lâyük	Hâfız-ı kütüb olsa Taşkendî
Târîhini Es'ad itdi te'lîf	Vakf itdi kütüb Necib Efendi
1243 (1827/1828)	

Ön tarafında bulunan revak kısmı daha sonra camekanla kapatılarak kullanıcılar için okuma ve çalışma alanı ile personel hizmet bölümü olarak düzenlenmiştir. İç kısmın ortasında, buraya sonradan ilave edildiği anlaşılan sekizgen piramidal ahşap bir bölüm bulunmaktadır (Resim 10). Bu alanın üzerindeki tarih kaydından Mart 1324 (Mart 1908) tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu kısmın girişi üzerine İzmir Vatan Kütüphanesi sahibi Hasan Fehmi tarafından 1333'e (1914/1915) tarih düşülmüş kitabe formunda bir hat levhası yazıldığı görülmektedir (Resim 5).

Resim 5. Kitabe Formundaki Hat Levha (Kılıç, 2024).

Kitâbhâne ehl-i zevkin sanki bir gülzârıdır	Her ilimden bir şukûfe toplar erbâb-ı fûnûn
Bir yâdigâr olsun küşâdına işbu târîhim	Ehl-i necât meskenidir bu binâ-yı pür-fûnûn
1333 (1914/1915).	
İzmir'de Vatan Kitâbhânesi sâhibi Hasan Fehmi	

Kütüphane, 29 Şaban 1244 (6 Mart 1829) tarihli Necip Paşa Vakfiyesi'ni müteakip hizmete girmiş olmalıdır.

Necippaşa Koleksiyonu Kitapları:

Necip Paşa'nın kütüphane için kitapları seçerken ve kütüphaneye göndermek için hazırlarken gösterdiği titizlik dikkate alındığında, ilme ve sanata verdiği değeri görmek mümkündür (Resim 6). Necip Paşa, tesis ettiği kütüphanenin ve temin ettiği kitapların niteliklerini vakfiyesinde tanımlamıştır: "... kitâbhâne-i mezkûrun li-eclî'l-istifâde derûn-ı envâr-nümûnuna mevzû' fenn-i celîl-i tefsîr ve ilm-i ehâdis-i nebeviyye-i sıhhat-semîr ve sâir fûnûn-ı nakliyye ve akliyye ve ma'ârif-i külliyye ve cüz'îyye ve ulûm-ı âliye ve aliyyeden silk-i milk-i sahîhinde muntazım ve sımt-ı mâl-i sarîhinde münsecim..." (NP/677, s. 7).²⁷

Vakfiyede eserlerin fiziksel özellikleri hakkında şu ifadelerle yer verilmiştir: "...kütüb-i kayyime-i nefîse ki her biri dürr-i muhtâr-ı sade-i i'tibâr ve tenvir-i ebsâr-ı ulî'l-enzâr olub hurûf-ı letâif-zurûfları şüzûrûz-zeheb rişte-i te'lîf-i ahvâr ve ma'âni ve nikâtı ravzatû's-safâ-yı havâtırı küşâde ider bir cûy-bârdır..." (NP/677, s. 8).²⁸

Koleksiyonda dinî, sosyal ve pozitif bilimlerde eser vermiş ünlü isimlerden; İbn Melek, İmâm Cafer es-Sâdık, İbn Sina, İmam Matûrîdî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, İbn Haldun, İbnü'l-Cezerî, Kâdî İyaz, Kâtîb Çelebi, Kınalızâde Ali Çelebi, Koçi Bey, Saçaklızâde, Solakzâde, Sultan Veled, Şems-i Tebrizî, Taşköprüzâde, Vankulî, Vassaf, Ahterî, Alâ ed-dîn Çelebi, Ali Kuşçu, Mustafa b. Muhammed et-Tirevi, Ebu Hayyan, Ebû Mansûr es-Semerkindî, Ebû'l-Leys es-Semerkindî, es-Suyûtî, Ferîd ed-dîn Attar, el-Babertî, Kadî Beyzâvî, İmam Birgivî, İmam Buhârî, Cürcânî, Fenari, Fergânî, Gazzalî, Gelenbevî, Gelibolî, Guccduvanî, Hâdimî, Hemedânî, İsfahânî, İsferyânî, Kastalânî, Kaşanî, Kıbrısî, Konevî, Kurtubî, Nevevî, Siyalkutî, Taşkendî, Teftazânî, Tirmizî, Zemahşerî, Aziz Mahmud Hüdâyî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Kemal Paşa (Kemalpaşazâde), İbn Kesir, Lami'î Çelebi, Lübbi Muhammed Efendi, Mirza Can, Murad Molla, Musannifek, el-Kuşeyrî, Nâbî, Nesîmi, Nev'î, Okçuzâde, Örfî ve daha birçok tanınmış alimin eserleri bulunmaktadır.

Telif, istinsah, şerh ya da haşiye yöntemlerinden herhangi biriyle ortaya çıkmış eserlerin müelliflerden de anlaşılacağı üzere Necip Paşa kitap temininde çok seçici davranmıştır. Bunu müellif, müstensih, şârih ya da muhaşşîlerin, isimleri aşağıda belirtilen eserlerden en çok bilinenlere göz gezdirerek de anlamak mümkündür (Resim 8, 9). İlim dünyasında iz bırakan ve kütüphanede nüshaları bulunan eserlerden bazıları şunlardır: Ahkâmü'l-Kur'an, Ahter-i Kebîr, Bist Bâb der Ma'rifet-i Usturlâb, Bûstân, Cedvel-i Vakâyî, Ceridetü'l-Etibba ve Haridetü'l-Elibba, Cihannümâ, Delâilü'l-Hayrât Tercümesi, Riyâzü's-Sâlihîn, Divân-ı Hâfız, Divân-ı Örfî, ed-Dürrü'n-Nâci alâ Metni İsâgôcî, el-Câmiü's-Sahîh -Sahîhü'l-Buhârî, el-Fıkhü'l-Ekber, el-Hidâye fî Şerhü'l-Bidâye, el-İşârât, el-Milel ve'n-Nihal, el-Muhakemât Beyne Fahri'r-Razi ve Nasirü't-Tûsî, et-Tarikatü'l-Muhammediyye, Eyyühelveled, Fezâil-i Abbas Tercümesi, Füsûsü'l-Hikem, Füyûzât-ı Mıknatısiyye, Haridetü'l-Acâib Tercümesi, Hâşiye ale'l-Fevâidü'l-Fenâriyye, Hayatü'l-Hayevan, Kitâbü'n-Nüzhâtü'n-Nazar fî-Beyânü'l-Enbâ-i ve'l-Habel li-Kemal Paşazâde, Kitâbü'ş-Şifâ, Mantıku't-Tayr, Ma'rifetnâme, Mi'râciye, Mukaddime-i İbn Haldun Tercümesi, el-Müntehâb fî't-Tıb, Nahlistân-ı Tarab fî Mehâsin-i Arzû'l-Arab, Pendname, Risâle-i Koçi Bey, Risâlet-i li'l-Vebâ ve't-Tâ'un, Rücûü'ş-Şeyh ilâ Sıbah, Solakzâde Tarihi -Tarih-i Âl-i Osman, Süleyman-nâme, Şerh-i Fusûl-i Bokrat fî't-Tıb, Şerh-i Gülistan, Şerh-i Miftâhü'l-Gayb, Şerh-i Miftâhü'l-Ulûm, Şerh-i Risâle-i Hey'et li-Ali Kuşçî, Şerh-i Tağyirü'l-Miftâh, Şerh-i Usûlü'l-Hadis li'l-Birgivî, Şerhü'l-Makâmât, Şerhü'l-Menâr, Tarih-i Vassaf, Te'vîlât, Zeylû'z-Zeyl-i Siyer-i Nâbî.

27 "...kütüphanedeki; tefsir, hadis bilimleri gibi naklî, pozitif ve sosyal bilimler gibi aklî bilimlere ait, orta ve yüksek öğrenime ait kitapları, kendi helal malından temin edip düzenleyerek göndermiştir".

28 "O'nda değerli kitaplar vardır" mealindeki Beyyine Suresi 3. Ayeti'ne atf yapılarak başlanan nicelemede, inci ve sedef gibi kıymetli kitaplarını altınla bezenmiş mahfazalarıyla kütüphanesine göndermiştir.

Yukarda adı geçen eserler ilim dünyasına sunulduğu günden bugüne önemini kaybetmeyen, nitelikleri yanında nicelik olarak da -cilt, ebru, tezhip ve hat sanatları açısından- benzersiz (unique) eserlerdir. Yazma eserleri unique nitelikte olmakla beraber basma eserler arasında da unique özelliğini kazanmış; İbrahim Müteferrika (1674-1747) matbaasında basılan ilk eser olan Vankulu Lugatı adıyla bilinen Sıhâhu'l-Cevherî Tercümesi (Şubat 1729) ve Kâtip Çelebi'nin Kitab-ı Cihannüma (3 Temmuz 1732) adlı ünlü coğrafya eserleri ile Şânizâde Atâullah Efendi'nin Hamse-i Şânizâde (1820) adlı resimli tıp anatomisi kitabının ilk baskıları da bulunmaktadır.

Yazma eser kütüphanelerinin değeri; bir yazma eserin müellif, bilinen tek yahut en eski, ünlü bir hattat tarafından yapılan istinsah, üzerinde mukabele ve tashih kaydı taşıyan, ilgi çekici bir konu hakkında yazılmış, hat, tezhip, mürekkep, kâğıt ve cilt bakımından sanat ve estetik değeri taşıyan, herhangi bir konunun aydınlatılmasında araştırmacılara ışık tutan nüshasını içeren eserleri barındırmasıyla ölçülmektedir. Özellikle farklı kişiler tarafından okunmuş ve satır altı ve/veya sayfa kenarlarına "ta'likât" adı verilen notlar düşülmüş yazma eserler ayrı bir değer taşır. Necippaşa Kütüphanesi koleksiyonlarında, bir yazma eser kütüphanesine değer katan unsurların hemen hemen tümünü karşılayan eserleri barındırmaktadır. Özellikle eserlerin tanıtımı ayrı bir yazının konusu olacak kadar geniş olacağından bu kadar açıklamayla yetinmek yerinde olacaktır.

Necippaşa Kütüphanesi Koleksiyonları, Oluşum Süreçleri ve İçerikleri

Necippaşa Kütüphanesi'nde kitaplar sekiz farklı koleksiyonda toplanmıştır. Bu Koleksiyonlar:

1. *Necippaşa (NP) Koleksiyonu*: Kuruluş koleksiyonu eserlerinden oluşmakla birlikte koleksiyona sonradan eklenen bazı eserler olduğu görülmektedir. Koleksiyonun 671 demirbaş nolu eseri ve öncesindeki, İstanbul'dan gönderilen eserlerde görülen Necippaşa Kütüphanesi mührü, 672 nolu eserde ve sonrakilerde görülmemektedir. Mühürsüz eserler; 5 adet yazma mushaf nüshası, Necib Efendi bin Abdulmücib Vakfiyesi ve kitap fihristidir. Bunların dışında NP/200 demirbaş numarasında kayıtlı İbn Melek'e ait Şerh-i Menar adlı ünlü eserde de bahsi geçen mühür görünmemekte, Diğer Vakıf koleksiyonunda kullanılan ve eserler incelendiğinde Tire'de yaptırıldığını düşündüren mühür görünmektedir. Belirtilen fiziksel özelliklerine bakıldığında Necippaşa koleksiyonunda, bu dokuz eser dışındaki 670 eserin İstanbul'dan gönderilen eserler olduğu söylenebilir. Kütüphanenin unique eserlerinin yoğun olarak bu koleksiyonda bulunduğu görülmektedir. Koleksiyon demirbaşına kayıtlı, 615 yazma, 63 basma olmak üzere toplam 678 eser bulunmaktadır.
2. *Diğer Vakıf (DV) Koleksiyonu*: Kütüphanenin 1829 yılında hizmete girdiği günden günümüze dek bağışlanan eserlerin bulunduğu koleksiyondur. Bu koleksiyondaki eserlerde Necippaşa Kütüphanesi mührü bulunmakta ancak İstanbul'dan gelen kitaplarda görülen mühürden farklı, daha sade bir mühür olduğu göze çarpmaktadır. Bu koleksiyondaki yaklaşık 450 eserin "Müftü Benlizâde Mehmet" tarafından kütüphaneye bağışlandığı, eserlerin vikaye sayfalarındaki vakıf metninden anlaşılmaktadır. Bu koleksiyonda Cumhuriyet Döneminin, 1928 yılı Harf İnkılabına kadar Osmanlıca olarak basılan, ilk eserlerinin nüshaları da bulunmaktadır. Koleksiyon 548 yazma, 1.249 basma olmak üzere toplam 1.797 eserden oluşmaktadır.
3. *Kuşadası (KA) Koleksiyonu*: Kuşadası'nda 1818 yılında (Erünsal; 2008: 275) kurulan İlyasizade Kütüphanesi'nin kapanması nedeniyle 23.05.2002 tarihinde Necippaşa Kütüphanesi'ne devredilen eserlerden oluşmaktadır. Bu koleksiyonda 390 yazma, 173 basma olmak üzere toplam 563 eser bulunmaktadır.
4. *Karakadı (KK) Koleksiyonu*: Tire'de bulunan Karakadı Necmeddin (Mecdüddin) Camii bahçesindeki bir yapı içerisinde varlığı tespit edilen 18 yazma, 424 basma olmak üzere toplam 442 eserin 13.01.2022 tarihinde kütüphaneye devri ile oluşmuştur.

5. *Tire Müzesi (TM) Koleksiyonu*: Tire Arkeoloji Müze Müdürlüğü tarafından, müzede bulunan 25 yazma, 804 basma olmak üzere toplam 829 eserin 29.03.2021 tarihinde kütüphaneye devri ile oluşmuştur.
6. *İsmail Adanalı (İA) Koleksiyonu*: Necippaşa Kütüphanesi'nin kurulduğunda görev yapan ilk kütüphaneci Adanavî Mehmet Efendi'nin torunlarından İsmail Adanalı'nın vefatı sonrasında murisleri tarafından 28.01.2021 tarihinde kütüphaneye bağışlanan 18 yazma, 62 basma olmak üzere toplam 80 eserden oluşmaktadır.
7. *Gıyasettin Bilici (GB) Koleksiyonu*: Tire'de 1987-1989 yılları arasında müftülük yaptıktan sonra 1992 yılında emekli olan Gıyasettin Bilici'nin kişisel kütüphanesinde bulunan 25 yazma, 171 basma olmak üzere toplam 196 eseri 20.01.2023 tarihinde kütüphaneye bağışı ile oluşmuştur.
8. *Kayseri Vakıf Koleksiyonu*: Vakıflar Kayseri Bölge Müdürlüğü'nden 23.09.2021 tarihinde kütüphanemize devredilen 14'ü Kur'an-ı Kerim, 4'ü farklı konularda Arapça olmak üzere toplam 18 yazma eserin oluşturduğu koleksiyondur.
9. *Cumhuriyet Dönemi (CD) Koleksiyonu*: Vakıflar Genel Müdürlüğü, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet Vakfı Yayınları gibi kurumsal araştırma eserlerinden oluşan 800 kitaplık koleksiyondur.

Bu koleksiyonlarda yaklaşık 1.632 yazma, 2.946 basma olmak üzere toplam 4.578 nadir eser ve gelişmeye devam eden 800 kaynak eser bulunmaktadır. 2025 yılı itibarıyla NP, DV ve CD koleksiyonları araştırmacıların hizmetindedir. Diğer koleksiyonlarda bulunan eserler; bakım, onarım ve tasnif işlemleri tamamlandıktan sonra araştırmaya açılacaktır.

Necippaşa Kütüphanesi'nde yukarıda açıklanan koleksiyon ve eserlerle ihtisas kütüphanesi olarak araştırmacılara hizmet verilmektedir. Kütüphane envanterindeki yazma eserlerin tamamı 2023 yılı temmuz ayı itibarıyla dijital ortama aktarılmış ve talep eden araştırmacılarla pdf formatında paylaşılmaktadır. Dijital eser gönderiminde Yazma Eserler Kurumu mevzuatı çerçevesinde hizmet verilmektedir.

Aynı zamanda kültür turizmine de katkı sunan Necippaşa Kütüphanesi'nde, Tire'ye gelen yerli ve yabancı turistlere müze-kütüphane hizmeti verilmektedir. Kütüphane ziyaretçileri kimlik veya pasaport ibrazı sonunda kütüphane görevlisi beraberinde yazma eserlerin bulunduğu harim bölümüne alınmakta ve görevli rehberliğinde kütüphaneyi gezerlerken kütüphane ve eserler hakkında bilgi almaları sağlanmaktadır. Kütüphanede sunulan müze-kütüphane hizmeti hakkında Zozan Tüfek tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi (Tüfek, 2023) incelenmeye değer bir çalışmadır.

Necippaşa Kütüphanesi Restorasyonları, Güvenlik ve Koruma Sistemleri

Kütüphanenin 1829 yılında hizmete girmesinin ardından zamanla yıprandığı görülmüş, bunun üzerine 04.09.1872 tarihinde tamir edilmesi için başlatılan yazışmalar²⁹ netice vermiş ve kütüphanenin ilk tamiri, inşasından 43 yıl sonra 24.11.1872 tarihinde tamamlanmıştır.³⁰

Aradan geçen yaklaşık 30 yıl içinde kütüphane ile birlikte tekke ve zaviyenin de tamir ihtiyacı doğmuş ve 19.07.1900 tarihinde başlayan yazışmalar³¹ neticesinde 06.11.1900 tarihinde tamir ihtiyacının giderilmesi onaylanmıştır.³²

Bundan sonraki tamir 1953 yılında Tire Belediyesi'nin katkısı ile yapılmış ve ön taraftaki revaklı bölüm camekanla kapatılmıştır. Bugün hâlâ araştırmacı, okuyucu hizmetleri ile idari hizmetler bu bölümde

29 VGMA, EV.MKT, 704/35, lef 16.

30 VGMA, EV.MKT, 651/350, lef 149.

31 VGMA, EV.MKT, 2570/172, lef 53.

32 VGMA, EV.MKT, 2597/222, lef 61.

yürütülmektedir. Çok kapsamlı olmayan 2004-2005 yıllarında yapılan tamiratın ardından 2015 yılında başlanan son restorasyon – konservasyon çalışması 2018 yılında tamamlanarak rafları ve tüm tefrişatıyla birlikte bugünkü halini almıştır.

Son restorasyon projesi ile eserlerin bulunduğu harem bölümüne 7/24 esasına göre çalışacak nitelikte istemlerinin kesintisiz olarak çalışmaları sağlanmaktadır:

1. Otomatik yangın algılama, ihbar ve aerosol gazlı söndürme sistemi,
2. Ortam sıcaklığını 18°C sıcaklıkta ve %45-50 bağıl nem oranında sabit tutacak iklimlendirme sistemi,
3. Olası yangın durumunda ve hırsızlık dahil tüm sabotajlarda devreye girecek alarm sistemi,
4. Kapalı devre kamera sistemi,
5. Eserlerin fiziksel olarak kullanıcıya verilmesini önlemek, bu sayede yıpranmalarının önüne geçmek, amacıyla profesyonel sayısallaştırma sistemi,
6. Eserlerin harem bölümünden dışarı çıkışlarının kontrolünün sağlanması ve kütüphane envanter sayımının sağlıklı yürütülebilmesi amacıyla manyetik RFID kapı sistemi,
7. Eserlere nüfuz eden mikroorganizma, küf ve mantarların temizlenmesi amacıyla azot sterilizasyon sistemi,
8. Engelli ve yaşlıların kullanabileceği asansörlü rampa sistemi,
9. Görünürlüğü ve güvenliği artırmak amacıyla bina cephe ve bahçe aydınlatması,
10. Şebeke kesintilerinde devreye giren jeneratör,
11. Jeneratör devreye girene kadar kesintiyi önlemek üzere kesintisiz güç kaynağı,

Ayrıca Güvenlik personeli de 7/24 esasına göre görev yapmaktadır. Eserlerin temizlik ve basit onarımlarının yapılması amacıyla bu alanda eğitimli personele ihtiyaç duyulmaktadır.

Necippaşa Kütüphanesi'nde eserler yan üzeri saklama sistemi esas alınarak raflara yerleştirilmiş olduğundan daha az yıpranmıştır (Resim 11). Özellikle Necippaşa koleksiyonu eserlerinin fiziksel kondisyonlarının, yaşlarına göre iyi durumda oldukları görülmektedir.

2018 yılında tamamlanan son restorasyon öncesinde İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi Mimarlık Fakültesi tarafından kütüphanenin sıcaklık ve nem ölçümleri yapılmış, bu çalışmadan elde edilen veriler kurumumuzla paylaşarak iklimlendirme sisteminin kurulmasına zemin hazırlanmıştır.

Sistemin devreye alınmasının ardından aynı üniversitede yüksek lisans çalışması yapan Umut Çağırğan'ın tezinin (Çağırğan, 2022) incelenmesi yerinde olacaktır.

Necippaşa Kütüphanesi 195 yılı aşkın bir süredir Tireli ilim severlere hizmet ettiği gibi tüm dünyadaki ilgili araştırmacılara da akademik destek sunmuştur. Bir vakıf kütüphanesi olan Necippaşa Kütüphanesi, tarih ve kültürünü tanıma çabası içindeki araştırmacılara kaynak sunmakta, meraklılara ilham vermektedir. Kütüphane; kültürümüzün ürettiği eşsiz eserleri, araştırmacıların çalışmalarına, yerli ve yabancı turistlerin ziyaret hizmetine sunmaya devam etmektedir.

Bu güzide eseri insanlığa hediye eden Mehmet Necip Paşa'yı Rahmetle ve minnetle anıyoruz, ruhu şâd olsun.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

A. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

VGMA, EV.BKB, 90/188; VGMA, EV.EMH, 161/224; VGMA, EV.MH, 308/309; VGMA, EV.MKT, 17/244; VGMA, EV.MKT, 17/246; VGMA, EV.MKT, 149/287; VGMA, EV.MKT, 385/248; VGMA, EV.MKT, 404/45; VGMA, EV.MKT, 651/350; VGMA, EV.MKT, 704/35; VGMA, EV.MKT, 1137/169; VGMA, EV.MKT, 1298/96; VGMA, EV.MKT, 2570/172; VGMA, EV.MKT, 2597/222; VGMA, EV.MKT.CHT, 541/120; VGMA, VD, 2989/20; VGMA, VD, 2990/118-119.

B. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, HAT, 500/24493-1; BOA, HAT, 639/31485-1.

C. İzmir Şerhiye Sicilleri (İŞS), 6283/31.

İŞS, 6283/31.

D. Necippaşa Kütüphanesi (NP): NP/677.

2. Araştırma ve İncelemeler

Baykara, Tuncer (1994). *Türk Kültüründe Tire Sempozyumu, Türk Şehircilik Geleneğinde Tire*. Ankara.

Boykov, Grigor ve Machiel Kiel (2011). "Tatarpazarcığı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (40). 170-172.

Çağırın, Umut (2022). The Effect of Restoration Interventions on The Indoor Climate of Historic Buildings: Case Study of Tire Necip Paşa Library, Izmir, Turkey. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Fen Bilimleri Enstitüsü.

Devellioğlu, Ferit (2005). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)*. Ankara: Aydın Kitabevi

Erünsal, İsmail E. (1988). *Türk Kütüphaneleri Tarihi II: Kuruluştan Tanzimata Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*. Ankara.

Erünsal, İsmail E. (2008). *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri; Tarihî Gelişimi ve Organizasyonu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

İpşirli, Mehmet. (1996). "Hâcegân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (14), 430-431.

İpşirli, Mehmet. (1991). "Bâbîâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (4), 378-386.

Köprülü, Orhan F. (1993). "Çavuş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (8), 236-238.

Mehmet Süreyya (1996). *Sicill-i Osmânî*. Yay. Haz: Akbayan, Nuri, Transkript: Seyit Ali Kahraman. C. IV. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Şeker, Mehmet (1994). *Türk Kültüründe Tire*. Ankara.

Şemseddin Sami. (1996). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Tüfek, Zozan (2023). Tire Necippaşa Kütüphanesinin Teşhir ve Tanziminin Kültürel Miras Açısından Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi. Batman: Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı.

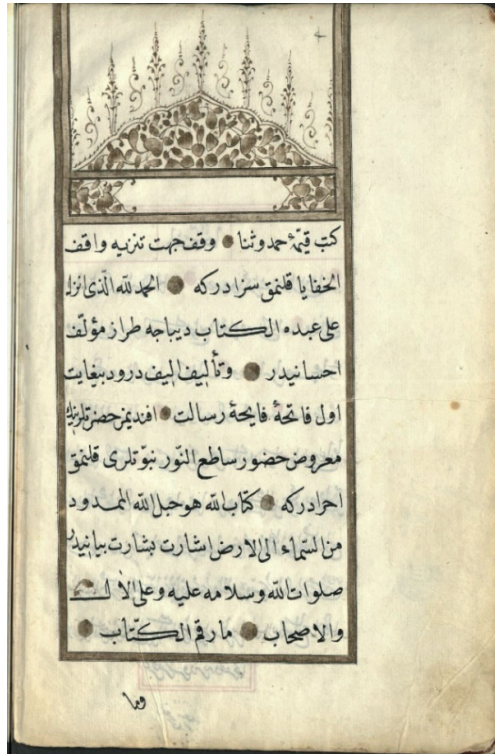
Yıldırım, Ali İhsan (2006). "Necip Paşa Kütüphanesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (32), 494-495.

Yıldırım, Ali İhsan (2011). *Tire Vakıf Necippaşa Kütüphanesi Tezhipli Yazmalar Kataloğu*. Tire: Tire Belediyesi Kültür Yayınları.

Ekler

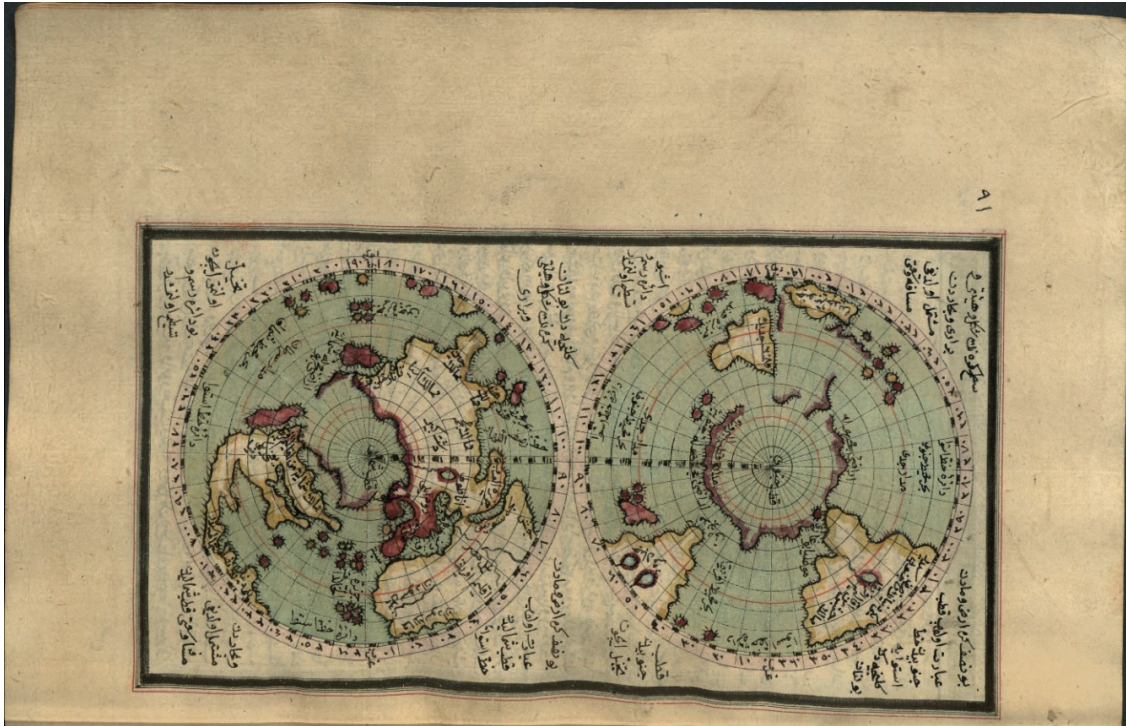
Resim 6. Necippaşa Kütüphanesi Necippaşa Koleksiyonu NP/675 numarada kayıtlı Kur'ân-ı Kerim'in serlevha sayfası (Kılıç, 2019).

Resim 7. Necippaşa Kütüphanesi, Necippaşa Koleksiyonu NP/672 numarada kayıtlı vakfiyesinin serlevhası (Kılıç, 2019).

Resim 8. Necippaşa Kütüphanesi, Necippaşa Koleksiyonu NP/300 numarada kayıtlı Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Ma'rifetnâme adlı eserinin istinsah nüshasındaki Dünya'nın doğu ve batı yarı kürelerinin haritasını gösteren sayfası (Kılıç, 2019).

Resim 9. Necippaşa Kütüphanesi, Necippaşa Koleksiyonu NP/300 numarada kayıtlı Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Ma'rifetnâme adlı eserinin istinsah nüshasındaki Dünya'nın kuzey ve güney yarı kürelerinin haritasını gösteren sayfası (Kılıç, 2019).

Resim 10. Kütüphanenin harem bölümüne girildiğinde göze çarpan ahşap sekizgen piramidal bölüm (Kılıç, 2025).

Resim 11. Ahşap sekizgen piramidal bölümün içerden görünümü (Kılıç, 2025).